

Póglěd do rěcnych biografijow: Dolnoserbšćina

Insights on the language biographies: Lower Sorbian

**POZITIWNE A NEGATIWNE FAKTORY PŠI
NAWUKNJENJU A POWĚDANJU
SERBŠĆINY**

**POSITIVE AND NEGATIVE FACTORS ON
LEARNING AND SPEAKING LOWER SORBIAN**

slěžeński material

research material

- 10 interviewow (5 musk.; 5 žeńsk.)
- Wobglědowajuće wobžělenje
- 2-dnjowny workshop z wokoło 15 młodostnymi
- mložina wokoło 20, srjejźna generacija 30- 40 lět, starša generacija 50-60 lět, stara generacija wokoło 80 lět
- na jsy, w měšće, w a zwenka Łužyce
- maminorěcne, nowe powědarje, non speaker, Witaj žiši

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

-Kótare faktory su rozsudne za rěčne biografije?

-Schowaju potencial za pśichodne rěčne źěło?

- 1. nastajenje/spěchowanje w familiji
- 2. rěčne rummy
- 3. rěcny „trigger“
- 4. intenzita rěcneho kontakta
- 5. klučowe dožywjenja

faktory pší nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 1. Nastajenje / spěchowanje w familiji

Maminorěcny, wušej 80 lět, aktiwny powědař:

„Prědne słowa su byli we maminej serbskej rěcy, (...) smy teke doma wjele spiwali. (...) a smy teke górjej rostli we kšesćijańskej wěry. A ta jo pšecej na nježelach lazowała z Tešnarskich knižach, ten serbski ewangelium. Tam smy musali pón wšykne śicho sejziš za blidom a pón su se někake kjarliže spiwali. (...) A to jo nas wězał za tu serbsku, za serbske wědomnosć, až su to dalej wobchowali.“

faktory pši nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 1. Nastajenje / spěchowanje w familiji

Maminorěcny, wušej 80 lět, „njetrawmatizěrowany“?:

- Powědajo aktiwnje ze znatymi swójeje generacije
- Njejo žedne wumjetowanje dożywił
- Lěpšyny psez serbsku rěc
- Njejo weto rěc doma dalej dawał: „Njejsom cesto doma był“; „partnařka jo nimska“; „w žišowni nimski powědaju“; „serbski deje we šuli nawuknuš“
- schowany kompleks měnjenjgódnošći?

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 1. Nastajenje / spěchowanje w familiji

Muž, 40 lět, zwenka Łužicy wótrošł:

„Wir sind ja früher ziemlich oft, fast jedes zweite Wochenende rüber gefahren. (...) Und dann kann ich mich immer auf so einen Fingerzeig erinnern, ja guck mal (...), ja der versteht alles aber der spricht nicht. Ach warum willst du denn nicht sprechen (...) Hat quasi andere Leute hinzugezogen, um mich irgendwie kollektiv zu bestrafen (...) Das hat dann meinen Widerstandsgeist verstärkt.“

faktory pši nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 1. Nastajenje / spěchowanje w familiji

góle ze zakładneje šule:

„Ich habe in der zweiten Klasse mit sorbische Aufgehört.“

„Warum?“

„Weil es so schwer ist. Aber Englisch mach ich“.

“Weil Englisch dir mehr Spaß macht?“

“Nein, es ist auch doof. Aber ich konnte es ja nicht abwählen“

žeńska, 20 lět, serbske kórjenje, aktiwna we tradiciji:

„Und nach der dritten Klasse bin ich aber dann aus dem Sorbischunterricht praktisch ausgetreten. (...) alles mit mehr Leistungsdruck verbunden.(...) .

Und er (Vater) hat mich auch eher unterstützt in meiner Lustlosigkeit (...) von meinen Großeltern spricht auch niemand mehr sorbisch.“

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 1. Nastajenje / spěchowanje w familiji

muž, 20 lět, we Witaj žišownje był:

„Kak jo k tomu pśišło, až twójej starjejšej stej tebje tam pśizjawilej?“

„To jo jano było, dokulaž wóni su dom twarili tam w (...). Mójej starjejšej stej jano pytali jadnu žišownju (...) ta njejo tak daloko pšec wót doma“.

žeńska, 24 lět, we Witaj projekše była:

„Weil der fast direkt hinter unserem Haus war. Und meine Eltern dachten, naja zweisprachig aufwachsen ist immer praktisch. Und es fördert vor allem auch die Entwicklung.“

faktory pší nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 2. rěcne rummy (fokus młóžina)

- We šulskem systemje, pšíkład: Witaj hort = kompensacija šulskego šišća; zdžaržanje pozitiwnych nastajenjow.

hortnařka, nowa powědařka, wokoło 50 lět:

- „Gaž wóni (žiši) to how wuknu, to wóni kšě wuknuš. (...) W šuli wóni muse. Teke te tyženje, žož žeden lušt njamaju. A how wóni mógu kuždy žeń. (...) To jo tak na pšíkład: “šota”. Gaž wóni to słowo w šuli njeznaju, jo to problem. Wòni dostanu špatnu cenzuru, (...) My how cynimy take grajki. Šota, to ty musyš znaš. Gaž šota pšížo, dostanjoš ty šotow, pjenjeze. A to wóni pón se směju. A to słowo znajo kuždy, gaž my take grajki cynimy.“

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 2. rěčne rummy (fokus młóžina)

- Zwenka šulskego systema, pśikład: młóžinski magacin Bubak (rbb)

Muž, 20 lět, Serbšćina jano we žiśowni a zakł. šuli:

„gaby njecynił mój praktikum how, (...) pón serbska kultura njeby wostała taki wjeliki žěl wót mójogo žywjenja. (...) Serbska rěc, musym groniś. Dokulaž Bubak jo regularny. A to jo tencas jadnučka móžnosć za mnjo była“.

- ✦ **Jadnučke pšawidłowne dolnoserbskorěčne póbitowanje za młóžinu**
- ✦ rěcny korektiw mimo šulskego šišća
- ✦ wědobnje byś žěl rěcneje „community“
- ✦ pśipóznaše
- Co dajo wacej?

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 3. rěcny „trigger“
 - Co aktiwěrujo luži, ak maju kmanosći w serbskej rěcy?
 - **Pśikład: młoda studentka 25 lět, Witaj góle, do abitura wjelgin aktiwna powědařka:**
 - „Ok, du hast gesagt, du brauchst eine Motivation. Das heißt, du selber wirst dir nicht die Motivation stellen?“
 - „Jetzt ist es schon wieder ganz schön in mir geweckt. (...)“
 - „Jetzt nach unserem Gespräch?“
 - „Schon, weil wirklich, mir wird bewusst, dass ich seit drei Jahren kein Sorbisch mehr gesprochen habe. Und ich habe meine Abiturprüfung in Sorbisch geschrieben. Also ich musste ja schon ziemlich gut gewesen sein.“

faktory pší nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 3. rěcny „trigger“

○ Nawopak: trigger za njepowědanje

✦ Maminrěcna, wušej 80 lět:

✦ „(...) na LPG jo było tak. Tam su dejali žedne na pólo hyś. Feldbau. A žedne do grože. (...) A ja som pón šła do grože lubjej. A tam su pón nimske, te su pšíšli ze (...), te lehringi, kopicu cuzy Volk wót města wšuži. Tam su wše nimske powědali. To jo pón tak awtomatiski pšíšlo. Te njejsu serbske mógli. (...) Te njekšě a njamgu a to njej pón klapowało wěc.

faktory pšĩ nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 4. Intenzita řecnego kontakta

- **Hortnarka, nowa powědařka, ca. 50 lět:** 6 mjasecny intenziwny řecny kurs wót RCW
- **muř, ca. 20 lět, :** młožinske řecne lěgwo
- -> Situacije, ako pšĩbliže se maminorěcnem nawuknjenju řecy (pšĩdwaga serbskeje řecy)

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 5. klurowe dožywjenja

**maminorěcna, wušej 80 lět, něgajšna jatšowna
spiwařka**

„Te su how mit Lautsprecher pó jsy jěli (...) .Te ga su tak laut, až my njejsmy mógli zewšym spiwaś. Wěš. Te ga su tak kšěli, až my da njedejali zewšym pśiś. To jo pón sěł psez tu LPG, jo pón wšykno gleich durcheinander. To njejo było das richtige. My ga njejsmy kšěli LPG.“

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 5. klurowe dožywjenja

žeńska, wokoło 35 lět, jatšowna spiwařka:

„Klar, dann kam ich mit meinem Schulsorbisch an. Haben sie abgewunken. Also es gab nie die Möglichkeit, dass wir auch zusammen gesprochen haben. Weil die haben mein Schulsorbisch, haben die nicht wirklich verstanden. (...) Weil ich war ja stolz als Jugendliche, dass ich da Sorbisch sprechen konnte. Und wollte ja auch mit denen reden. (...) die sind nicht darauf eingegangen.“

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnosorbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

- 5. klurowe dožywjenja

žeńska, wokoło 35 lět, jatšowna spiwařka:

„Wenn wir das erste Lied singen. Das singen wir im Stehen. Und dann wenn wir loslaufen. (...) das ist so das ergreifendste. Was mich mittlerweile damit sehr .. womit ich das Singen verbinde, dass ich es sehr gut finde, dass das über die Jahre so gewachsen ist. (...) Eine Tradition wiederbeleben. Nicht für Kommerz, nicht für Fotografen, nicht für die Zeitung, nicht für irgendwas. Sondern einfach für .. ja für uns, die das gerne möchten. (...) Allein das schon, dieses Miteinander. Und das ist es ja, was es früher auch war. Aus der Spinnstube heraus, das Singen, das üben. (...) Und wir hatten auch mal versucht wendisch zu sprechen.“

faktory pśi nawuknjenju a powědanju Dolnoserbšćiny

factors on learning and speaking Lower Sorbian

• 5. klurowe dožywjenja

**muž, 19 lět, Witaj góle: zmakeanje z drugimi
europskimi mjeńšynami**

„Gaž to nichten wěcej njecyni, něchten musy to cyniš“, „Ja cu Serby byś a to pokazaś“

**Žeńska, studentka 25 lět, Witaj góle: kontakt ku
Górnoserbam**

„Und das war für uns voll die Wende. Da haben alle sorbisch gesprochen. (...) die Jugend, das ist der Hammer. (...) die haben gesungen dort in Sorbisch. (...) das wollen wir auch“

Dalšne:

- workshop w ramiku SMILE projekta

Wutšobny žěk!

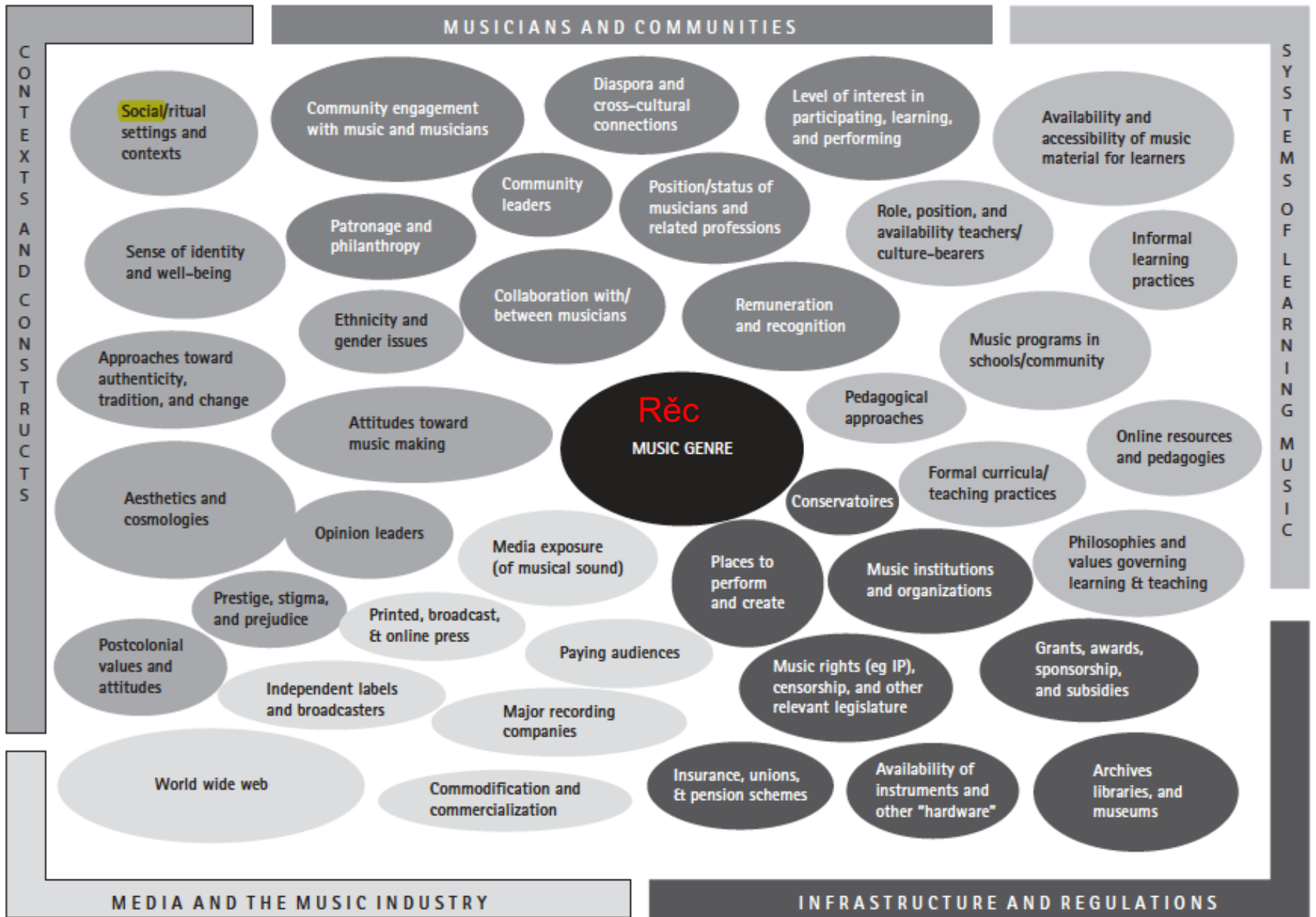

FIGURE 4.1 Ecosystems of music: Major forces working on the sustainability of music genres across five domains.